

met de zestiende eeuw blijft onze kennis hieromtrent uiterst fragmentair en zelfs voor de daaropvolgende eeuwen blijft het moeilijk om alleen op basis van de rekeningen van het Hoogheemraadschap uitspraken te doen over investeringen in waterbeheer.

Dit ‘verlangen naar nog net iets meer’ neemt niet weg dat deze prachtige synthese een absolute must is, niet alleen voor waterstaatshistorici, maar voor éénieder die inzicht wil krijgen in de boeiende dynamiek van ecologie, economie en macht in de kustgebieden van de Lage Landen.

Tim Soens

Stadscampus Universiteit Antwerpen

Sjaak van der Velden, *Van SDB tot SP. 125 jaar socialisme in Nederland* (Amsterdam: Aksant, 2008) 160 p. ISBN: 978-90-5260-274-5.

De grote hausse van de jaren zeventig – waarin Nederland werd overspoeld met boeken over de geschiedenis van de arbeidersbeweging – is onderhand voorbij. Maar nog altijd verschijnen er regelmatig nieuwe studies over het onderwerp. Een overzichtswerk, waarin in kort bestek de gehele geschiedenis van het socialisme in Nederland de revue passeert, was echter lange tijd niet voorhanden. Sjaak van der Velden heeft met zijn nieuwe boek in deze lacune voorzien. Hij heeft een helder en bondig betoog geschreven waarin alle socialistische partijen van vroeger en nu aan bod komen.

Het socialisme heeft van alle politieke stromingen waarschijnlijk de meeste historische studies voortgebracht. Is dat omdat zij meer dan de anderen ervan overtuigd was dat zij een historische missie te vervullen had? In *De rode droom. Een eeuw sociaaldemocratie in Nederland. Een essay en een beeldverhaal* (Nijmegen 1995) opperde de sociaalhistoricus Piet de Rooy (e.a.) deze verklaring in een terugblik op honderd jaar sociaaldemocratie in Nederland. En hij kon best wel eens gelijk hebben. De seculiere socialisten hadden een rotsvast vertrouwen in de wetenschap en meenden dat natuurwetten ook op de maatschappij betrekking hadden. Door het verleden te bestuderen kon men een trend ontwaren – toenemende industrialisering en proletarisering, groeiende arbeiderspartijen – die onherroepelijk moest leiden tot een socialistische ommekeer. Elke socialistische generatie bracht de beweging een stap dichterbij en dat moest voor het nageslacht gedocumenteerd.

Dit geloof in de toekomst van de eigen beweging was echter niet slechts een bron van vertrouwen. Van der Velden laat zien dat de eerste socialisten gezien werden als opruiers en ‘terroristen’. De eerste straatverkopers van *Recht voor Allen*, het tijdschrift van Domela Nieuwenhuis, werden rond 1890 meermalen bedreigd en gemolesteerd. In Friesland werden rond dezelfde tijd drie anarchisten beschuldigd van een roofmoord. In deze bedreigende atmosfeer zochten de socialisten houvast bij elkaar en bij hun toekomstvisie.

De vijandige reacties en aanvankelijk schaarse middelen van de activisten konden de beweging echter niet stoppen. Tijdens de economische ‘boom’ aan het einde van de negentiende eeuw begon de socialistische beweging aan een ware triomftocht. En nadat de sociaaldemocraten zich hadden losgemaakt van de radicale ‘anarchisten’, wisten zij de beweging uit te bouwen tot een indrukwekkend conglomeraat van organisaties – met een partij vakbonden, vrouwen-, sport- en jongerenorganisaties (allen met een eigen krantje) – met een grote aanhang. Desalniettemin bleef de beweging lange

tijd geïsoleerd, de christelijke partijen probeerden de sociaaldemocraten (al met al goed voor een kwart van de stemmen tijdens het interbellum) te negeren. Pas na de Tweede Wereldoorlog zouden ze, onder leiding van Willem Drees, een regering leiden.

Van der Velden bespreekt de lotgevallen van de sociaaldemocratische beweging, maar het is duidelijk dat hij daar erg kritisch over is. Volgens hem hebben de sociaaldemocraten zich te vaak te gematigd opgesteld in hun streven naar een brede aanhang. Op belangrijke momenten hebben ze daardoor de plank misgeslagen. Van der Velden besteedt dan ook veel aandacht aan de meer radicalere groeperingen zoals die van de communisten, de revolutionairsocialisten en de anarchisten. In de communisten bewondert hij hun volle overgave en activisme en hij vindt het tragisch dat zij zich tegen beter weten in lieten gebruiken door de Russische bolsjewisten. De andere twee stromingen waren wat dat betreft veel minder rigide, maar bleven beperkt tot kleine groeperingen. Zo komen uiteindelijk alle partijen en groeperingen aan bod. *Van SDB tot SP* biedt zo een goed overzicht van de geschiedenis van het Nederlandse socialisme. Het is een aanrader voor mensen die zich in het onderwerp willen gaan verdiepen.

Het leeuwendeel van Van der Veldens boek is beschrijvend. In een nawoord zet hij echter enige langere lijnen uit. Volgens Van der Velden is het socialisme in hoofdzaak een arbeiderszaak. Hij trekt de term ‘arbeiders’ daarbij breed; hij doelt op alle mensen in loondienst. Kapitalisten zijn misschien geen mannen meer met hoge hoeden en sigaren in hun mond en arbeiders hebben tegenwoordig misschien wel auto’s en breedbeeld-tv’s; dat doet echter niets af aan de fundamentele economische en machtsverhoudingen in de maatschappij, aldus Van der Velden. Nu lijkt dit een logische stelling, maar in feite ligt de zaak veel gecompliceerder. Binnen de allereerste arbeidersorganisatie, het Algemeen Nederlands Werklieden Verbond (ANWV), was het al een punt van discussie of ‘niet-arbeiders’ lid mochten worden. De sociaaldemocraten werden ervan beschuldigd dat hun leden arbeiders waren, maar dat hun organisaties bestuurd werden door advocaten, regenten en rijke burgers. De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) werd ook wel honend uitgemaakt voor ‘Studenten, Dominees en Advocatenpartij’.

Hun pogingen vanaf de jaren dertig om de beweging om te vormen tot een brede volksbeweging, waren wellicht geen onverdeeld succes, maar het toonde aan dat voor de sociaaldemocraten de arbeiders beslist niet de enige relevante maatschappelijk groep vormden. Ook de maoïsten die later de SP oprichtten, richtten zich op ‘het volk’ in plaats van op de arbeiders en trokken na enige tijd uit de fabriek de wijken in. Het is jammer dat Van der Velden de verhouding arbeiders–niet-arbeiders niet structureel behandelt in zijn betoog. Het komt in het begin wel ter sprake, maar valt daarna weg. Daardoor komt zijn nawoord wat uit de lucht vallen. Maar bij dit boek gaat het niet om de analyse, maar om de beschrijving. In dat opzicht is het boek zeker geslaagd.

Bart van der Steen
Europese Universiteit, Florence